

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

ДОРОЖНЯ

КАРТА

адвоката(ки) у справах
про сексуальне насильство,
пов'язане з конфліктом

Комітет НААУ з питань гендерної політики
2026

ВСТУП

Практика надання правової допомоги постраждалим від СНПК свідчить, що адвокат у таких справах одночасно виконує низку взаємопов'язаних завдань: забезпечує належне документування злочину, захист процесуальних прав постраждалої особи, координує взаємодію з правоохоронними органами, медичними, психологічними та соціальними службами, а за потреби – із міжнародними механізмами захисту. Водночас кожне його рішення має враховувати ризик повторної віктимізації та відповідати принципу «не нашкодь».

Комплексний характер таких справ зумовлює необхідність чіткого практичного орієнтира, який допоможе адвокату діяти системно, не втратити жодного важливого етапу надання правової допомоги та забезпечити дотримання міжнародних стандартів і людиноцентричного підходу. Саме тому виникла потреба у розробленні дорожньої карти, що поєднує вимоги національного законодавства, міжнародного гуманітарного права, міжнародних стандартів захисту прав людини та сучасних підходів до роботи з людьми, які пережили травму.

Запропонована дорожня карта не встановлює жорсткого алгоритму дій і не замінює професійний розсуд адвоката. Її метою є систематизація основних етапів надання правової допомоги – від першого контакту з постраждалою особою до завершення кримінального провадження, реалізації права на відшкодування шкоди та, за потреби, використання міжнародних механізмів захисту. Вона ґрунтується на принципах людиноцентричності, конфіденційності, інформованої згоди, гендерної чутливості та недопущення повторної віктимізації, а також на практичному досвіді адвокатів та адвокаток в умовах національного контексту.

В умовах триваючої збройної агресії Російської Федерації якісна правова допомога постраждалим від СНПК є не лише виконанням професійного обов'язку адвоката. Вона є складовою забезпечення права постраждалих на доступ до правосуддя, документування міжнародних злочинів та формування основ майбутньої відповідальності за тяжкі порушення міжнародного гуманітарного права. Саме тому кожен крок адвоката має бути спрямований не лише на досягнення процесуального результату, а й на підтримку людини, яка пережила один із найтяжчих злочинів війни.

Матеріал підготувала:

Валентина Слободянюк – адвокатка, секретарка Комітету НААУ з питань гендерної політики, адвокатка Центру стратегічного судочинства ГО "ЮрФем".

Ключові елементи СНПК та основні принципи надання правової допомоги

Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом

(або ж відповідно до загальноприйнятого терміну – сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом – далі “СНПК”) – це будь-який акт сексуального характеру, вчинений "насилено", тобто із застосуванням фізичної сили, погрози силою або примусу, наприклад, викликаного страхом перед насильством, примусом, затриманням, психологічним пригніченням або зловживанням владою щодо будь-якої особи чи осіб, або з використанням обстановки примусу, або вчинений проти особи, яка не може чи не бажає дати справжню, добровільну, чітку та сталу згоду (згідно з визначенням Міжнародного кримінального суду).

Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (СНПК), – це зґвалтування та будь-який інший напад чи дії сексуального характеру, вчинені проти жінок, чоловіків і дітей, а також дії, безпосередньо чи опосередковано пов'язані з конфліктом.

Сексуальне насильство охоплює, але не обмежується таким:

- зґвалтування, зокрема вагінальне та анальне проникнення частиною тіла або об'єктом, або оральне проникнення статевим органом як порушника, так і жертви;
- погрози та спроби будь-якої форми зґвалтування або погрози та спроби інших сексуальних нападів;
- каліцтво жіночих геніталій, зокрема каліцтво піхви, статевих губ, клітора, каліцтво грудей та сосків, каліцтво або відсікання чоловічих геніталій, або інші типи насильства проти статевих органів;

- сексуальне рабство, зокрема шлюбне рабство або позашлюбне співжиття;
- сексуальне катування, зокрема ураження геніталій електричним струмом або стискання сосків, або примус дивитися на сексуальну наругу над партнером чи дитиною;
- примусова проституція;
- примусова вагітність;
- примусова стерилізація та примусовий аборт;
- примусове оголення тощо.

Для адвоката важливо вже на початковому етапі надання правової допомоги правильно ідентифікувати форму сексуального насильства, оскільки від цього залежать належна правова кваліфікація діяння, визначення обсягу доказування, застосування відповідних норм національного законодавства та міжнародного кримінального права, зокрема положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду, а також оцінка потреб потерпілих з метою надання відповідної допомоги та перенаправлення за її отриманням.

СНПК є не випадковим проявом насильства, а часто використовується як один із методів ведення війни та інструмент впливу на цивільне населення, військовополонених чи інших осіб, які перебувають під владою сторони конфлікту. Його метою може бути не лише заподіяння фізичного та психологічного болю конкретній людині, а й залякування, приниження, придушення опору, руйнування соціальних зв'язків та вплив на цілі громади.

Для ідентифікації СНПК адвокату важливо встановити зв'язок злочину зі збройним конфліктом. Такий зв'язок може підтверджуватися статусом особи, яка вчинила злочин, становищем постраждалої особи, місцем і часом події, а також загальним контекстом, у якому було вчинено сексуальне насильство (тимчасова окупація, активні бойові дії, утримання під вартою, проходження фільтраційних заходів тощо).

Особливістю СНПК є наявність так званих обставин примусу, за яких вільна та добровільна згода постраждалої особи є фактично неможливою. Такими обставинами можуть бути окупація, бойові дії, перебування під контролем озброєних осіб, незаконне позбавлення волі, масове насильство, реальна загроза життю чи безпеці постраждалої особи або її близьких.

Саме тому під час надання правової допомоги адвокат має оцінювати не лише окремі дії кривдника, а й увесь контекст вчинення злочину. Це має вирішальне значення для правильної кваліфікації діяння, визначення стратегії доказування та застосування норм міжнародного кримінального права.

Правова кваліфікація СНПК

Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, можуть кваліфікувати:

- як воєнний злочин за ст. 438 КК України (п.п. «xxii» п. «b» ч. 2 ст. 8 Римського статуту) – "Контекстуальний елемент" для воєнних злочинів полягає в тому, що злочин повинен мати зв'язок або відношення (відомий як "нексус") до "збройного конфлікту." Ця категорія злочинів ґрунтується на тяжких або серйозних порушеннях міжнародного гуманітарного права. Злочини поділяються на ті, які стосуються міжнародного збройного конфлікту (МЗК) та неміжнародного збройного конфлікту (НЗК);
- як злочин проти людяності за ст. 442-1 КК України, кваліфікують після 24.10.2024 (п.п. «g» ч. 1 ст. 7 Римського статуту) - не вимагають жодного зв'язку зі збройним конфліктом і можуть бути скоєні в мирний час. Контекстуальний елемент злочинів проти людяності є те, що злочин має формувати частину широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення;
- як геноцид за ст. 442 КК України (пп. «b», «d» ч. 1 ст. 6 Римського статуту) - може бути скоєний у мирний або воєнний час, як і злочини проти людяності. Це дуже специфічний і вузький злочин, спрямований на біологічне знищення певних груп людей. Таким чином, контекстуальним елементом є умисел, - який повинен мати злочинець, знищити, повністю або частково, захищену групу.

Диспозиції чч. 1 та 2 ст. 438 КК України є бланкетними та стосовно захисту осіб від сексуального насильства в умовах збройного конфлікту відсилають до положень міжнародного гуманітарного права, зокрема положень ст. 27 Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949, статей 75 – 77 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12.08.1949, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I).

При цьому кодифікованим документом, який дає змогу належно тлумачити й застосовувати вказані міжнародні документи, є [Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998](#), а також [документ Міжнародного кримінального суду «Елементи злочинів»](#).

Головною розмежувальною рисою загально-кримінальних сексуальних злочинів і сексуальних злочинів, що становлять міжнародні воєнні злочини, є наявність в останніх контекстуального елемента, що характеризується такими ознаками:

- 1) існування міжнародного збройного конфлікту;
- 2) діяння особи, яка вчинила злочин, сталися в контексті міжнародного збройного конфлікту та були пов'язані з ним;
- 3) особа, яка вчинила злочин, усвідомлювала фактичні обставини, що свідчили про існування збройного конфлікту;
- 4) між діянням суб'єкта злочину і збройним конфліктом існує контекстуальний зв'язок.

Однією з ключових ознак СНПК є наявність зв'язку між злочином і збройним конфліктом.

Цей зв'язок може проявлятися через:

- використання військового статусу чи зброї;
- вчинення злочину на окупованій території;
- використання умов війни для безкарності;
- контроль над цивільним населенням.

При цьому не обов'язково, щоб злочин відбувався безпосередньо під час бойових дій.

Принципи роботи адвоката:

- **людиноцентричність** – це принцип, за яким людина, її потреби, права, гідність і добробут є головним пріоритетом під час ухвалення рішень, створення послуг, законів, технологій чи організації роботи;
- **принцип «не нашкодь»** – адвокати повинні повністю усвідомлювати можливі негативні наслідки від документування свідчень на постраждалих та інших свідків, ширшу спільноту та самих слідчих; бути готовими до шкоди, яку можуть завдати такі наслідки; вжити заходів, щоб запобігти такій шкоді або мінімізувати її;
- **інформована згода** базується на принципі автономії та уособлює ідею, що особистість має вільно обирати власний план дій стосовно документування сексуального насильства;

- **конфіденційність** – це етичний принцип для документування сексуального насильства, який вимагає від спеціалістів-практиків захищати інформацію про сексуальне насильство, яку вони збирають;
- **недискримінація** – це основоположний принцип надання правової допомоги постраждалим від СНПК, який передбачає забезпечення рівного доступу до захисту, підтримки та правосуддя без будь-якої дискримінації за будь-якою ознакою, із повагою до людської гідності, індивідуальних потреб та особливостей кожної постраждалої особи;
- **гендерна чутливість** передбачає розуміння та врахування гендерно зумовлених особливостей сексуального насильства, його наслідків і потреб постраждалих, а також недопущення гендерних стереотипів і упереджень під час надання правової допомоги.

Етапи надання правової допомоги

Перший контакт

Мета: відновити у постраждалої особи відчуття контролю, безпеки і передбачуваності; не форсувати детальний виклад подій; пояснити роль адвоката і межі конфіденційності, отримати інформацію, необхідну для супроводу справи.

Завдання адвоката: узгодити темп комунікації, перевірити актуальні безпекові ризики, з'ясувати мінімум фактів, достатній для невідкладних рішень, і отримати згоду на супровід та отримання інформації.

Чек-лист дій:

- забезпечити приватне та безпечне приміщення для зустрічі;
- виключити присутність сторонніх осіб;
- подбати про комфортні умови (вода, паперові серветки, зручні місця для сидіння);
- мінімізувати фактори, що можуть викликати тривогу чи відволікати;
- забезпечити достатній час для спілкування без поспіху та переривань;
- представитися, пояснити роль адвоката простою мовою;
- підтвердити, що людина сама визначає, що і коли розповідати;
- з'ясувати, чи є невідкладна небезпека, медична потреба, потреба в прихистку або психологічна допомога;
- зафіксувати лише базові факти: дату та час подій, хто постраждав, коротко, що відбувалося і де, з'ясувати, які можуть бути докази правопорушення;
- не вимагати деталізації сексуального епізоду на першій зустрічі без процесуальної потреби та бажання особи;
- чітко пояснити постраждалим межі допомоги, яку ви можете надати;
- повністю поінформувати постраждалу особу про всі доступні процесуальні можливості, можливі наслідки кожного з варіантів наступних дій, а також узгодити її готовність і бажання брати участь у відповідних процесуальних діях;
- пояснити, що допомога не залежить від надання свідчень і що не треба давати будь-які свідчення, щоб гарантувати допомогу;
- дати постраждалій контакти доступних сервісів;
- звести кількість повторних викладів до мінімуму;
- домовитися, хто саме координує контакти зі службами та правоохоронними органами – адвокат чи сама особа;
- якщо особа не готова до заяви саме зараз, все одно забезпечити або перенаправити за медичною та/чи психосоціальною допомогою;
- отримати копії документів про особу (паспорт, податковий код, довідку про реєстрацію та довідку ВПО (за наявності));
- укласти договір про надання правової допомоги;
- отримати інформовану згоду на представництво та отримання інформації про особу, що становить лікарську таємницю.

Типові помилки: перетворювати зустріч на збирання показань; обіцяти результат або строки, які не залежать від адвоката; тиснути з питанням «чому не звернулися раніше»; спілкуватися у приміщенні, де можлива стороння присутність. Ці помилки прямо суперечать стандартам постраждало орієнтованого підходу.

Документування

Мета: забезпечити збереження доказової цінності медичних, фізичних, цифрових і доказових матеріалів без шкоди для постраждалої особи.

Завдання адвоката: пояснити, що саме може бути доказом; допомогти визначити, що варто зберігати; контролювати, щоб документування не перетворювалося на «самодіяльне розслідування» без ланцюга збереження; забезпечити негайне звернення по медичну допомогу і судово-медичну фіксацію, коли це доречно і узгоджено з постраждалою особою. Міжнародний протокол 2017 року вимагає хронологічного документування збору, зберігання і передачі доказів; ВООЗ і національні медичні правила вимагають інформованої згоди на огляд і документування.

Чек-лист дій:

- зберегти оригінали фото / відео / аудіо, не редагувати і не пересилати через сервіси, що стискають файли, якщо можна уникнути;
- окремо записати: дата, час, місце, хто створив файл, на якому пристрої, від кого отримано;
- якщо є фізичні предмети, які можуть бути доказами, не «очищати» їх і не змінювати упаковку без потреби;
- якщо були тілесні ушкодження — з'ясувати попередні звернення до медичних закладів;
- якщо є листування, геолокація, історія дзвінків, повідомлення у месенджерах — зберегти оригінали, а не лише скріншоти.

Типові помилки: просити постраждалу особу самостійно багаторазово відтворювати подію «для кращої фіксації»; приймати від третіх осіб копії без фіксації джерела; обрізати файли або стирати метадані; змішувати правову консультацію з незалежним документуванням, яке може вимагати окремої процедури і навичок. Ланцюг збереження має показувати, коли, де, від кого і як отримано матеріал, а також кому і коли його передано.

Повідомлення про вчинення кримінального правопорушення

Мета: ініціювати кримінальне провадження, забезпечити процесуальний статус потерпілої особи та її безпеку.

Завдання адвоката: подати заяву так, щоб у ній були: подія, зв'язок із конфліктом, обставини примусу / контролю, можливі свідки, джерела доказів, потреба у безпеці і медичній / психологічній підтримці; проконтролювати внесення до ЄРДР протягом 24 годин; письмово заявити про представництво.

Типові помилки: подавати заяву лише в контексті сексуального злочину без опису зв'язку зі збройним конфліктом; не фіксувати відмови або бездіяльність слідчого письмово; не клопотати про спеціальний режим допиту; не піднімати питання безпеки з першого дня.

Чек-лист дій:

- підготувати заяву про кримінальне правопорушення з максимально нейтральною, фактологічною мовою із зазначенням правової кваліфікації відповідно до норм міжнародного права та національного кримінального права з проханням визнання особи потерпілою;
- подати заяву про кримінальне правопорушення до органу досудового розслідування відповідно до підслідності, можливе подання заяви до Офісу Генерального прокурора;
- отримати підтвердження прийняття заяви;
- перевірити внесення до ЄРДР відповідно та в строки, визначені у ст. 214 КПК України;
- у разі невнесення відомостей до ЄРДР оскаржити до суду бездіяльність слідчого / прокурора в порядку ст. 303 КПК України;
- подати заяву про вступ у провадження як представник потерпілої.

Досудове розслідування

Мета: мінімізувати участь постраждалої особи в слідчих діях та контактах з правоохоронними органами без необхідності, зберегти докази і вплинути на план слідчих дій.

Завдання адвоката: домогтися повної реалізації прав потерпілої особи за статтями 55 та 56 КПК України з урахуванням потерпілоорієнтованого підходу; ініціювати експертизи та спеціальні процесуальні режими.

- клопотати про вжиття заходів безпеки до постраждалої особи шляхом обмеження відомостей про особу в матеріалах перевірки (заявах, поясненнях тощо), а також протоколах слідчих дій та інших матеріалах кримінального провадження, зміни прізвища, імені, по батькові в цих документах псевдонімами;
- клопотати про допит потерпілої особи в порядку ст. 225 КПК України для недопущення повторної травматизації;
- у разі відмови у проведенні допиту за ст. 225 КПК України – ініціювати узгодження зі слідчим / прокурором та постраждалою особою проведення інтерв'ю з обов'язковою відеофіксацією за участю психолога. Такий формат дозволяє створити максимально безпечні умови для надання показань, а відеозапис може бути використаний як об'єкт експертного дослідження (зокрема психологічної експертизи), а також надалі під час судового розгляду для мінімізації необхідності повторного допиту постраждалої особи;
- ініціювати узгодження зі слідчим / прокурором проведення під час одного процесуального контакту з постраждалою особою декількох необхідних слідчих (розшукових) та процесуальних дій (допит, впізнання за фотознімками, пред'явлення речових доказів тощо), якщо це не суперечить інтересам розслідування. Це сприяє мінімізації повторної віктимізації та скорочує кількість вимушених контактів постраждалої особи з органами досудового розслідування;
- не допускати проведення слідчого експерименту за участю постраждалої особи, оскільки це може призвести до її повторної травматизації, якщо це не є об'єктивно необхідним для досягнення мети досудового розслідування; за можливості ініціювати використання альтернативних процесуальних способів доказування;
- брати активну участь у формуванні плану досудового розслідування шляхом подання мотивованих клопотань про проведення необхідних слідчих (розшукових) та процесуальних дій;
- ініціювати проведення судово-медичних, психологічних, психіатричних, молекулярно-генетичних та інших необхідних експертиз;
- надати органу досудового розслідування всі наявні у постраждалої особи докази кримінального правопорушення, а також ініціювати шляхом подання клопотань виявлення, витребування, огляд, тимчасовий доступ, вилучення та належне процесуальне оформлення доказів, які постраждала особа самостійно отримати або надати не може;
- контролювати своєчасність розгляду поданих клопотань, оскаржувати бездіяльність або незаконні рішення слідчого чи прокурора;
- направити цивільний позов у кримінальному провадженні;
- після завершення досудового розслідування ознайомитися з матеріалами кримінального провадження та обвинувальним актом у порядку ст. 290 КПК України;
- забезпечувати постійне інформування постраждалої особи про перебіг досудового розслідування та узгоджувати з нею процесуальні рішення, які можуть впливати на її права, безпеку чи психологічний стан.

Типові помилки: не фіксувати відмови або бездіяльність слідчого письмово; не клопотати про спеціальний режим допиту; не піднімати питання безпеки з першого дня.

Судове провадження

Мета: забезпечити повну та ефективну реалізацію процесуальних прав постраждалої особи під час судового розгляду, не допустити її повторної травматизації та стереотипізації, сприяти всебічному, повному й об'єктивному дослідженню доказів та ухваленню законного і справедливого судового рішення.

Завдання адвоката: забезпечити реалізацію процесуальних прав постраждалої особи, ініціювати застосування спеціальних процесуальних механізмів захисту, контролювати дотримання принципу недискримінації та потерпілоорієнтованого підходу, запобігати використанню гендерних стереотипів і повторній віктимізації під час судового розгляду.

Чек-лист дій

- за бажанням постраждалої особи клопотати про її участь у судовому засіданні в режимі відео-конференції;
- до початку судового розгляду клопотати про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні;
- клопотати про застосування заходів, спрямованих на мінімізацію контакту постраждалої особи з обвинуваченим (окремі приміщення очікування, дистанційна участь, спеціальний порядок допиту тощо);
- за можливості забезпечити використання показань, отриманих під час досудового розслідування в порядку ст. 225 КПК України, для мінімізації повторного допиту постраждалої особи;
- заперечувати проти питань, що не стосуються предмета доказування, спрямовані на дискредитацію, приниження гідності постраждалої особи або ґрунтуються на гендерних стереотипах чи оцінці її сексуальної поведінки;
- наполягати на використанні всіма учасниками процесу коректної, недискримінаційної та гендерно чутливої лексики;
- звертати увагу суду на необхідність оцінки доказів без використання стереотипних уявлень про «типову» поведінку постраждалих від сексуального насильства;
- у судових дебатах окремо наголошувати, що відкладене повідомлення про злочин, фрагментарність спогадів, емоційна нестабільність, відсутність фізичного опору чи інші особливості поведінки постраждалої особи самі собою не свідчать про недостовірність її показань і повинні оцінюватися з урахуванням наслідків пережитої психотравми та міжнародних стандартів;
- перевіряти, щоб мотивувальна частина судового рішення не містила дискримінаційних висловлювань, гендерних стереотипів або посилань на обставини, які не мають юридичного значення для встановлення факту сексуального насильства;
- за наявності підстав своєчасно ініціювати апеляційне та касаційне оскарження судових рішень.

Типові помилки: залишати без реакції мову ворожнечі; не просити закритого режиму; дозволяти «моральну оцінку» стилю життя потерпілої; недооцінювати шкоду від деталізованого повторного викладення подій у відкритому засіданні.

Завершення провадження

Мета: не втратити після завершення основного процесу права на компенсацію, соціальні послуги, безоплатну правничу допомогу, статус постраждалої особи від СНПК, а також право на подання матеріалів до міжнародних механізмів.

Завдання адвоката: визначити, які рішення ще потрібні після кримінального провадження: звернення за визнанням постраждалою особою від СНПК; подання на невідкладну грошову виплату; подання до Реєстру збитків; продовження соціального супроводу.

Чек-лист дій:

- пояснити різницю між вироком, відшкодуванням у кримінальному провадженні, репараціями і міжнародними механізмами;
- перевірити, чи є підстави для подання заяви про визнання особи постраждалою від СНПК відповідно до [національної адміністративної процедури](#);
- підготувати пакет документів для невідкладної виплати;
- оцінити доцільність подання до Реєстру збитків у категорії A2.4 Sexual violence.

Типові помилки: вважати, що вирок автоматично вирішує питання компенсації; не готувати окремий пакет для репарацій; не пояснювати різницю між записом у Реєстрі збитків і фактичним присудженням коштів. Реєстр збитків прямо вказує, що внесення заяви не означає розгляду її по суті та не означає автоматичного присудження компенсації.

Міжнародні механізми та відшкодування

Мета: зберегти можливість використання міжнародних механізмів кримінального переслідування, документування, захисту прав людини та компенсації, забезпечивши при цьому безпеку, конфіденційність і процесуальні інтереси постраждалої особи.

Завдання адвоката: визначити оптимальну міжнародну правову стратегію з урахуванням інтересів постраждалої особи; розмежовувати механізми документування, міжнародного кримінального переслідування, захисту прав людини та компенсаційні механізми; забезпечити отримання інформованої згоди постраждалої особи перед передачею будь-яких матеріалів міжнародним чи неурядовим організаціям; пояснити мету, правові наслідки та можливі ризики передачі інформації кожному суб'єкту; мінімізувати дублювання інтерв'ю та координувати взаємодію різних механізмів документування; пріоритезувати використання офіційних і належним чином верифікованих міжнародних механізмів.

Чек-лист дій:

- оцінити доцільність та оптимальний момент звернення до міжнародних механізмів, щоб таке звернення не зашкодило національному кримінальному провадженню, безпеці постраждалої особи чи ефективності розслідування надалі;
- пояснити постраждалій особі відмінності між національним кримінальним провадженням, діяльністю Міжнародного кримінального суду, міжнародними механізмами ООН, Реєстром збитків для України та іншими механізмами документування й компенсації;

- роз'яснити, що звернення до міжнародних механізмів не замінює національне кримінальне провадження та не гарантує автоматичного відкриття міжнародного провадження чи виплати компенсації;
- отримати окрему інформовану згоду постраждалої особи перед передачею матеріалів міжнародним або неурядовим організаціям;
- перевірити повноваження, мандат та політику конфіденційності організації, якій передаються матеріали;
- вести облік переданих матеріалів із зазначенням адресата, дати передачі, складу документів та правової підстави;
- за можливості координувати документування таким чином, щоб уникнути повторних інтерв'ю та інших дій, які можуть призвести до повторної травмизації;
- забезпечити передачу лише того обсягу інформації, який є необхідним для досягнення відповідної мети.

Типові помилки: не розмежовувати механізми документування, міжнародного кримінального переслідування, захисту прав людини та компенсації; передавати конфіденційні матеріали без інформованої згоди постраждалої особи; не перевіряти повноваження організації, яка збирає інформацію; формувати у постраждалої особи нереалістичні очікування щодо строків міжнародного розслідування або отримання компенсації.

Після завершення основних процесуальних дій адвокат має оцінити доцільність використання міжнародних механізмів документування, кримінального переслідування та відшкодування шкоди, роз'яснивши постраждалій особі їх призначення, правові наслідки, можливості та обмеження.

Станом на сьогодні міжнародна система реагування на випадки СНПК щодо України включає чотири взаємодоповнюючі напрями:

- **Міжнародний кримінальний суд** — здійснює міжнародне кримінальне переслідування осіб, відповідальних за міжнародні злочини;
- **механізми документування Організації Об'єднаних Націй** (HRMMU та Незалежна міжнародна комісія ООН з розслідування щодо України) — документують порушення міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини, зокрема сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом;
- **Реєстр збитків для України** — приймає та фіксує заяви про шкоду, завдану агресією Російської Федерації;
- **Міжнародна компенсаційна комісія для України** (після її створення) — має стати механізмом розгляду заяв і визначення компенсації за завдану шкоду.

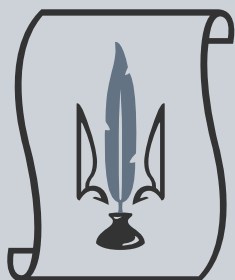
Зазначені механізми мають різну правову природу та виконують різні функції: документування фактів, кримінальне переслідування винних осіб або відшкодування завданої шкоди. Вони не замінюють національне кримінальне провадження, а можуть застосовуватися паралельно, доповнюючи один одного та забезпечуючи комплексний захист прав постраждалої особи.

ВИСНОВОК

Ця дорожня карта не є універсальним алгоритмом ведення справ про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом. Кожна така справа має свої особливості, доказові виклики та процесуальні ризики, а кожна постраждала людина — власний досвід, потреби й темп відновлення. Саме тому жоден алгоритм не здатен передбачити всі процесуальні ситуації. Її призначення значно простіше, але водночас важливіше — допомогти адвокату не втратити головне.

Ми не можемо змінити те, що вже сталося з людиною. Але можемо зробити так, щоб система правосуддя не завдала їй ще більшої шкоди. Саме від адвоката часто залежить, чи стане кримінальне провадження черговим джерелом травматичного досвіду, чи, навпаки, простором, у якому права, гідність і голос постраждалої особи будуть по-справжньому почуті.

Саме тому ця дорожня карта побудована навколо людини. Адже професійна правнича допомога у справах про СНПК починається не з укладення договору про надання правової допомоги, а з усвідомлення того, що перед адвокатом насамперед людина, яка пережила дуже важкий травматичний досвід. Саме це усвідомлення має визначати кожне процесуальне рішення, кожную зустріч і кожен крок адвоката в роботі з постраждалими.

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

Комітет НААУ з питань гендерної політики
2026